(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

मुंबई उच्च न्यायालय

साधारण मूळ दिवाणी अधिकारिता

रिट याचिका क्र.१३६३/२०२१

जितेंद्र एम.दोशी (मृत)

१] दिना जितेंद्र दोशी, (पत्नी)

वय- ७३ वर्षे,

२] दिपा जितेंद्र दोशी, (मुलगी)

वय- ४८ वर्षे,

३] जनक जितेंद्र दोशी, (मुलगा)

वय-३८ वर्षे,

सर्व राहणार - १८०२, टॉवर १,

ग्रीन रिज सोसायटी, लिंक रोड,

बोरिवली (पश्चिम), मुंबई ४०० ०९२

४] छाया नितीन वोरा (विवाहित मुलगी)

वय-३८ वर्षे,

राहणार- २०१, वसंत कॉटेज,

दुसरा मजला, कार्टर रोड क्रमांक २,

बोरीवली (पूर्व), मुंबई ४०० ०६६. ..... याचिकाकर्ते

विरुद्ध

१] मुख्य आयकर आयुक्त,

केंद्रीय-१, मुंबई कक्ष क्र.१०८,

आयकर भवन, एम. के. मार्ग,

मुंबई - ४०० ०२०

२] उपायुक्त, आयकर,

केंद्रीय मंडळ- २ (३), मुंबई

(तत्कालीन: उपायुक्त, आयकर -केंद्रीय मंडळ-९, मुंबई)

आयकार भवन, एम. के. मार्ग,

मुंबई- ४०० ०२०

३] कर वसुली अधिकारी,

केंद्रीय-१, मुंबई

(तत्कालीन: केंद्रीय-२, मुंबई)

९०४, ९ वा मजला, प्रतिष्ठा भवन,

जुना सी.जी.ओ. अन्नेक्स,

महर्षी कर्वे रोड, मुंबई- ४०० ०२०.

४] युनिअन ऑफ इंडिया,

मार्फत आयकर आयुक्त,

सेंट्रल सर्कल, मुंबई,

आयकर भवन, एम.के. रोड,

मुंबई- ४०० ०२०   ...... उत्तरवादी

—---

याचिकाकर्त्यांसाठी, **सुधाकर जी.लखानी** यांचे निदेशनाखाली **ज्येष्ठ वकील श्री.पी.जे.पारडीवाला** आणि **श्री. समीर दलाल.**

उत्तरवादींसाठी, **श्री. सुरेश कुमार.**

—--

न्यायमंच न्या. एम. एस. सोनक आणि

न्या. जितेंद्र जैन.

राखून ठेवले : १४ जानेवारी २०२५

अधिघोषित केले : १६ जानेवारी २०२५

<u>न्यायनिर्णय:</u> (न्या. एम. एस. सोनक, ह्यांच्या द्वारे.)

१. पक्षांच्या विद्वान वकिलांचे म्हणणे ऐकले.

२. न्यादेश. पक्षांच्या विद्वान वकिलाच्या विनंतीवरून आणि संमतीने न्यादेशावर त्वरित उत्तर मागविण्यात आले.

३. याचिकाकर्त्याने आणि त्याच्या मृत्यूनंतर, मृत याचिकाकर्त्याच्या कायदेशीर वारसांनी दिनांक २८ फेब्रुवारी २०२० रोजी (निशाणी 'जे') मुख्य आयकर आयुक्त (केंद्रीय)-I यांनी दिलेल्या आदेशाला आव्हान दिले आणि आयकर कायदा, १९६१ ("आयटी कायदा") च्या कलम २२० (२ए) अंतर्गत व्याज माफ करण्यासाठी याचिकाकर्त्याचा अर्ज फेटाळला.

४. याचिकाकर्त्याचे विद्वान ज्येष्ठ वकील श्री. पारडीवाला यांनी सांगितले की, दिनांक २६ जुलै २००७ रोजी शोधमोहिमेनंतर याचिकाकर्त्याची एकूण रू. ७१,३५,७३०/- ची जंगम मालमत्ता जसे सोन्याच्या शलाका, दागिने, गुंतवणूक आणि रोख रक्कम जप्त करण्यात आली. दिनांक ८ मार्च २०१० रोजी मूल्यांकनाची कार्यवाही संपल्यानंतर, याचिकाकर्त्याने मूल्यांकन अधिकाऱ्याला ("ए.ओ".) जप्त केलेल्या गुंतवणुक रोख रकमेत बदलून कराच्या मागणीचे समायोजन करण्याची विनंती केली. दिनांक २० सप्टेंबर २०१३ रोजी याचिकाकर्त्याने या विनंतीचा पुनरुच्चार केला. यावेळी याचिकाकर्त्याने जप्त केलेले सोने आणि इतर दागिने विकण्याचीही विनंती ए.ओ. ला केली.

५. श्री.पारडीवाला यांनी सादर केले की वरील विनंतीचा वारंवार पुनरुच्चार करण्यात आला. तथापि, ए. ओ. ने जप्त केलेल्या मालमत्तांची विल्हेवाट लावण्यासाठी आणि कर मागणीचे समायोजन करण्यासाठी पावले उचलली नाहीत. परिणामी, याचिकाकर्त्याला व्याज इत्यादींमुळे तोटा सहन करावा लागला, याकडे त्यांनी लक्ष वेधले. त्यांनी सादर केले की याचिकाकर्ते, एक ज्येष्ठ नागरिक, यांना कराच्या मागणीचा निपटारा करण्यासाठी त्यांची मालमत्ता विकावी लागली. याचिकाकर्त्याला काही आजार होते असेही त्यांनी सांगितले.

६. श्री. पारडीवाला यांनी सादर केले की ४ फेब्रुवारी २०१९ रोजी याचिकाकर्त्याने अनेक तथ्यात्मक परिस्थितींचा संदर्भ देऊन कलम २२०(२) अंतर्गत याचिकाकर्त्यावर आकारण्यात आलेले व्याज माफ करण्याची मागणी करणारा अर्ज दाखल केला. आयटी कायद्याच्या कलम २२०(२ए) अंतर्गत हा अर्ज करण्यात आला होता. २८ फेब्रुवारी २०२० रोजीच्या आक्षेपित आदेशाद्वारे अर्ज फेटाळण्यात आल्याचे श्री.पारडीवाला यांनी निदर्शनास आणून दिले. त्यामुळे ही याचिका.

७. श्री. पारडीवाला यांनी सादर केले की याचिकाकर्त्याचा अर्ज फेटाळणे हे अशा कारणांसाठी आहे जे अप्रासंगिक, तथ्यात्मकदृष्ट्या चुकीचे आणि कायदेशीररित्या असमर्थनीय आहे. त्यांनी सादर केले की याचिकाकर्त्याला ताळेबंद तयार करण्याची आवश्यकता नसल्यामुळे, याचिकाकर्त्याला असे ताळेबंद सादर करण्याची आवश्यकता असण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही. त्यांनी सादर केले की याचिकाकर्त्याने रु. ९१.८३ लाखांचा साधन योग्यरित्या उघड केले. याचिकाकर्त्याचे काहीसे कृषी उत्पन्न असल्याचा निष्कर्ष हे लक्षात घेण्यास अपयशी ठरतो की हे उत्पन्न केवळ वार्षिक ५ लाख रुपये होते. मुख्य आयुक्तांनी याचिकाकर्त्याने मूल्यांकन वर्ष २००२-२००३ ते २००८-२००९ साठी दाखल केलेल्या विवरणपत्राकडे निर्देश द्यायला नको होते ज्यामध्ये काही परताव्यांचा दावा केला गेला असावा. श्री.पारडीवाला यांनी सादर केले की परताव्याची मागणी

करताना याचिकाकर्त्याची आर्थिक स्थिती महत्त्वाची होती आणि याचिकाकर्त्याची आधीच्या काळातील आर्थिक स्थिती नाही.

८. जप्त केलेल्या मालमत्तेचे संपादन आणि विल्हेवाट लावण्याबाबत याचिकाकर्त्याची भूमिका सुसंगत असल्याचे श्री. पारडीवाला यांनी सांगितले. त्यांनी असेही सांगितले की, याचिकाकर्त्याने धन कर विवरणपत्र भरण्यात किंवा धन कर भरण्यात अपयशी ठरल्याचा विचार केला जाऊ नये, कारण कायद्यानुसार याचिकाकर्त्याला कोणताही धन कर भरण्याची आवश्यकता नाही.

९. श्री. पारडीवाला यांनी सादर केले की याचिकाकर्त्याच्या घोषित उत्पन्नात कोणत्याही टप्प्यावर आक्षेपित आदेशात नमूद केलेल्या उत्पन्नावर कोणतीही भर घालण्यात आलेली नाही. त्यात भर न दिल्याने, मुख्य आयुक्तांनी दिनांक २८ फेब्रुवारी २०२० रोजीच्या आक्षेपित आदेश नमूद केलेल्या कारणांवरून याचिकाकर्त्याचा माफीसाठीचा अर्ज फेटाळणे योग्य ठरले नाही.

१०. श्री. पारडीवाला यांनी सादर केले की मुख्य आयुक्तांनी आय. टी. कायद्याच्या कलम २२० (२ए) अंतर्गत अर्जाचा विचार करण्यासाठी योग्य निकष लागू केले नाहीत. कोणत्याही परिस्थितीत, मुख्य आयुक्तांनी केलेले निष्कर्ष आणि निरीक्षणे विकृत आहेत.

याचिकाकर्त्याचे वय आणि तो अनेक आजारांनी ग्रस्त होता या वस्तुस्थितीचा मुख्य आयुक्तांनी पुरेसा विचार केला नाही, असे त्यांनी सादर केले.

११. श्री. पारडीवाला यांनी **चंदर प्रकाश जैन विरुद्ध आयकर आयुक्त**[1] मधील निर्णयावर अवलंबून राहून असे सादर केले की, करपात्र व्यक्तिकडून जप्त केलेल्या नियत ठेव पावत्या, विकास पत्रे करव्यक्तिने विनंती करूनही रोख रकमेत बदलून घेण्यात आली नाहीत, तर त्यावर व्याज देण्याचे आदेश देण्यात आले. त्यांनी सादर केले की जरी याचिकाकर्ते कोणत्याही व्याजाची विनंती करत नसले तरी, याचिकाकर्त्याची विनंती असूनही विभागाने गुंतवणूक कायम ठेवण्याचा आणि ती रोख रकमेत बदलून न घेण्याचा हा घटक माफी मंजूर करण्यासाठी विचारात घेतला पाहिजे.

१२. वरील सर्व कारणांमुळे, श्री. पारडीवाला यांनी सादर केले की आक्षेपित आदेश रद्द करायला पाहिजे आणि याचिकाकर्त्याच्या माफीच्या अर्जाला परवानगी दिली पाहिजे.

१३. उत्तरवादींचे विद्वान वकील श्री. सुरेश कुमार यांनी त्याच्या तर्कावर आधारित आक्षेपित आदेशाचा बचाव केला. अशा प्रकरणांमध्ये न्यायालयीन पुनरावलोकनाची व्याप्ती मर्यादित आहे, असे त्यांनी सांगितले. आक्षेपित आदेशात नोंदवलेल्या

1 [२०१५]६२टी ए एक्स एम ए एन एन. कॉम ३७(अलाहबाद)

वस्तुस्थितीचे निष्कर्ष नोंदवलेल्या साहित्यातून समोर आले होते आणि कोणतीही माफी मंजूर करण्यासाठी कोणतेही प्रकरण नव्हते.

१४. श्री. सुरेश कुमार यांनी सादर केले की याचिकाकर्त्याने एका टप्प्यावर सोन्याच्या विक्रीची विनंती केली परंतु त्यानंतर लगेचच विक्री स्थगित ठेवण्याची विनंती केली. याचिकाकर्त्याने त्याचे मन वारंवार कसे बदलले याकडे त्यांनी लक्ष वेधले. त्यांनी सादर केले की सोने आणि हिऱ्यांच्या मूल्याबद्दल एक निष्कर्ष होता जो विचारात घेतल्या गेल्या. या प्रकरणात आय.टी. कायद्याच्या कलम २२०(२ए) अंतर्गत अधिकारांचा वापर करण्याच्या पूर्व अटी पूर्ण झाल्या नाहीत, असे त्यांनी सांगितले.

१५. वरील सर्व कारणांमुळे ही याचिका फेटाळली जाऊ शकते, असे सुरेश कुमार यांनी सांगितले.

१६. प्रतिस्पर्धी वाद आता आमच्या पुढे निर्धारणासाठी आहेत.

१७. दिनांक २८ फेब्रुवारी २०२० रोजीचा आक्षेपित आदेश आय.टी. कायद्याच्या कलम २२० (२ए) अंतर्गत व्याज माफ करण्यासाठी याचिकाकर्त्याचा अर्ज नाकारतो. आय. टी. कायद्याचे कलम २२० (२ए) खालीलप्रमाणे आहेः-

(२ए) उपकलम (२) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, प्रधान मुख्य आयुक्त किंवा मुख्य आयुक्त किंवा प्रधान आयुक्त किंवा आयुक्त , करपात्र व्यक्तीने दिलेल्या किंवा देय असलेल्या व्याजाची रक्कम कमी करू शकतात किंवा माफ करू शकतात, जर त्यांचे असे समाधान झाले असेल की -

(i) अशा रकमेच्या देयकामुळे करपात्र व्यक्तीला वास्तविक त्रास झाला आहे किंवा होईल;

(ii) ज्या रकमेवर व्याज दिले गेले आहे किंवा उक्त उपकलमांतर्गत देय होते, ती रक्कम करपात्र व्यक्तीच्या नियंत्रणाबाहेरच्या परिस्थितीमुळे भरण्यात चूक झाली; आणि

(iii) करपात्र व्यक्तीने त्याच्याशी संबंधित कोणत्याही चौकशीत किंवा त्याच्याकडून देय असलेल्या कोणत्याही रकमेच्या वसुलीसाठी कोणत्याही कार्यवाहीत सहकार्य केले आहेः

परंतु, करपात्र व्यक्तीचा अर्ज पूर्ण किंवा अंशतः स्वीकारणारा किंवा नाकारणारा आदेश, ज्या महिन्यात अर्ज प्राप्त झाला आहे त्या महिन्याच्या अखेरीस बारा महिन्यांच्या कालावधीत पारित केला जाईलः

परंतु, करपात्र व्यक्ति व्यक्तीला सुनावणीची संधी दिल्याशिवाय, अर्ज पूर्णपणे किंवा अंशतः फेटाळण्याचा कोणताही आदेश पारित केला जाणार नाहीः

परंतु, १ जून २०१६ रोजी कोणताही अर्ज प्रलंबित असल्यास, ३१ मे २०१७ रोजी किंवा त्यापूर्वी आदेश पारित केला जाईल.

(२बी) उपकलम (२) मध्ये काहीही असले तरी, कलम २०० ए च्या उपकलम (१) अंतर्गत जारी केलेल्या सूचनेत निर्दिष्ट केलेल्या कराच्या रकमेवर कलम २०१ च्या उपकलम (१ ए) अंतर्गत कोणत्याही कालावधीसाठी व्याज आकारले जात असेल, तर त्याच कालावधीसाठी त्याच रकमेवर उपकलम (२) अंतर्गत कोणतेही व्याज आकारले जाणार नाही."

१८. वरील उपकलमात तीन अटींची तरतूद आहे, ज्या देय करावर मागितलेले व्याज माफ करण्यापूर्वी पूर्ण करणे आवश्यक आहे. **बी.एम. मलानी विरुद्ध आयकर आयुक्त आणि इतर**[2] ह्या प्रकरणा मध्ये या सर्व अटींची पूर्तता करणे आवश्यक आहे, असे सर्वोच्च न्यायालयाने म्हटले आहे.

१९. पहिली अट अशी आहे की अशा रकमेच्या देयकामुळे करपात्र व्यक्तीला खऱ्या अर्थाने त्रास होईल. या संदर्भात, मुख्य आयुक्तांनी तथ्याचे निष्कर्ष नोंदवले आहेत आणि आम्हाला समाधान आहे की अशा प्रकारे नोंदवलेल्या निष्कर्षांमध्ये हस्तक्षेप करण्यासाठी विकृतीचे कोणतेही प्रकरण तयार केले जात नाही.

२०. या प्रकरणात याचिकाकर्त्याला याचिकाकर्त्याची आर्थिक स्थिती जाणून घेण्यासाठी त्याचे ताळेबंद सादर करण्याची विनंती करण्यात आली होती. तथापि, याचिकाकर्त्याने असा दावा केला की त्याला कोणतेही ताळेबंद तयार करण्याची आवश्यकता नाही. जर याचिकाकर्त्याकडे ताळेबंद नसेल, तर याचिकाकर्त्याने काही स्वीकार्य साहित्य किंवा कागदपत्रांद्वारे किमान त्याच्या मालमत्ता आणि दायित्वे याबद्दल संपूर्ण खुलासा करायला हवा होता. याचिकाकर्त्याला तसे करण्यासाठी बोलावले गेले

2 (२००८)१०एस सी सी ६१७

नाही हा युक्तिवाद पूर्णपणे चुकीचा आहे. शेवटी, व्याज भरण्यामुळे खरी अडचण निर्माण झाली होती किंवा होईल हे दाखविण्याची जबाबदारी याचिकाकर्त्यावर होती.

२१. याचिकाकर्त्याने त्याच्या दिनांक ४ फेब्रुवारी २०१९ रोजीच्या व्याज माफीच्या मागणीच्या अर्जात, प्रामुख्याने, दिनांक २६ जुलै २००७ रोजी जे त्याचे रोखे, दागिने /सोन्याचे दागिने जप्त करण्यात आले होते आणि वारंवार मागण्या करूनही त्याचा विनियोग करण्यात आला नाही/ रोकडीत रूपांतर करण्यात आले नाही, या वस्तुस्थितीवर भर दिला. याचिकाकर्त्याने सांगितले की यामुळे त्याला खरोखरच त्रास झाला आहे आणि पुढे, जवळजवळ या एकमेव घटकामुळे, याचिकाकर्त्याला व्याज भरता आले नाही. श्री.पारडीवाला यांनी असा युक्तिवाद केला की ही परिस्थिती याचिकाकर्त्याच्या नियंत्रणाबाहेरची होती आणि याचिकाकर्त्याची वारंवार केलेली विनंती मान्य न करणे हा विभागाचा दोष होता.

२२. याचिकाकर्त्याचा अर्ज, किंवा त्याऐवजी याचिकाकर्त्याच्या अर्जातील विधाने, ते जे उघड करतात त्यापेक्षा अधिक लपवतात. उदाहरणार्थ, कर आणि व्याजाच्या मागणी करणेच्या प्रमाणात गुंतवणुकीचे मूल्य फारसे नव्हते. जप्त केलेले सोने आणि हिरे हे महत्त्वाचे होते.

२३. जप्त केलेले सोने आणि हिऱ्यांच्या विक्रीबाबत याचिकाकर्त्याने सातत्य राखले नाही. २००७ मध्ये सोने आणि हिरे जरी जप्त करण्यात आले असले तरी २० सप्टेंबर २०१३ पर्यंत याचिकाकर्त्याने सोन्याच्या शलाका विक्री करण्याची किंवा उत्पन्नाचा कर मागण्यांसाठी विनियोग करण्याची विनंती केली नव्हती. त्यामुळे जप्त केलेले सोने आणि हिरे २००७ पासून विकले गेले नाहीत हा दावा योग्य नाही.

२४. २६ सप्टेंबर २०१४ रोजी, याचिकाकर्त्यावर कर मागण्या करण्यात आल्यानंतर, याचिकाकर्त्याने १३ ऑक्टोबर २०१४ रोजी आपल्या पत्राद्वारे, याचिकाकर्त्याने दाखल केलेल्या याचिकांबद्दल ए.ओ. ला माहिती दिली आणि याचिकाकर्त्याने दाखल केलेल्या याचिकांचा निपटारा होईपर्यंत याचिकाकर्त्याच्या जंगम मालमत्तेचा विनियोग न करण्याची विनंती ए.ओ. ला केली.याचिकाकर्त्याचा हा संदेश निशाणी 'बी-२' मध्ये आहे (याचिकेचे पृष्ठ ४४ आणि ४५).

२५. दिनांक १० फेब्रुवारी २०१५ रोजीच्या पत्राद्वारे (निशाणी 'बी-३' पृष्ठ ४७ ते ४९ वर) याचिकाकर्त्याने पुन्हा एकदा आयकर उपायुक्तांना कळवले की त्याचे प्रकरण आयकर अपील न्यायाधिकरणापुढे ('आय.टी.ए.टी.') प्रलंबित असल्याने, जप्त केलेली जंगम मालमत्ता “माझ्या कर थकबाकीची प्रतिभूती म्हणून मानली जावी आणि मला माननीय आय.टी.ए.टी. कडून अंतिम आदेश मिळेपर्यंत हे प्रकरण स्थगित ठेवले जावे.”

२६. दिनांक १३ मार्च २०१५ रोजी पुढील पत्राद्वारे (निशाणी बी-४ पृष्ठ ५० ते ५२), याचिकाकर्त्याने पुन्हा एकदा तीच विनंती केली की त्याची जंगम मालमत्ता त्याच्या कर थकबाकीची प्रतिभूती म्हणून ठेवली जावी आणि कार्यवाही निकाली लागेपर्यंत हे प्रकरण स्थगित ठेवले जावे.

२७. अशा प्रकारे, याचिकाकर्त्याने कोणत्याही टप्प्यावर जप्त केलेल्या सोन्याबाबत स्पष्ट सूचना दिल्या आहेत असे नाही. सूचना परस्परविरोधी आणि विरोधभासी होत्या. त्यामुळे, याचिकाकर्त्याने वारंवार विनंती करूनही २००७ मध्ये जप्त केलेले सोने आणि दागिने कर थकबाकीसाठी वापरले गेले नाहीत अशा प्रकरणाचे चित्रण करणे चुकीचे आहे.

२८. आक्षेपित आदेश याचिकाकर्ते आणि त्याच्या पत्नीच्या संयुक्त मालकीचा फ्लॅट विकण्याच्या संदर्भात आहे. याचिकाकर्त्याने रुपये ९१.८३ लाख कर भरल्याचा संदर्भही त्यात आहे आणि साधनांबद्दल स्पष्टता नव्हती. याचिकाकर्ते हे फ्लॅट क्र.४०१, चौथा मजला, एक्स्प्रेस टॉवर्स, बोरीवली, मुंबई- ४०००९२ चे संयुक्त मालक असल्याचा संदर्भ होता. त्यात कृषी उत्पन्न आणि इतर उत्पन्नाचा संदर्भ होता . मात्र, योग्य साधन उघड करण्यास अनिच्छा होती.

२९. श्री. पारडीवाला यांचा असा युक्तिवाद की वरील साहित्य याचिकाकर्त्याला सादर केली गेली नाही, ज्यामुळे त्याला स्पष्टीकरण देण्याची संधी नाकारली गेली, सध्याच्या प्रकरणातील तथ्यांमध्ये मान्य केले जाऊ शकत नाही. शेवटी, याचिकाकर्त्याने त्याच्या आर्थिक स्थितीबाबत पूर्ण आणि विश्वासार्ह खुलासा करणे हे त्याचे काम होते. याचिकाकर्ते, ताळेबंद किंवा मालमत्तेचे विवरण दाखल न करता, तरीही खऱ्या अडचणीचे प्रकरण तयार करण्याचा आग्रह धरू शकत नाही.

३०. दुसरी अट जी याचिकाकर्त्याला पूर्ण करावी लागणार होती ती अशी होती की ज्या रकमेवर व्याज दिले गेले होते किंवा देय होते त्या रकमेची परतफेड करण्यात कसूर ही करपात्र व्यक्तिच्या नियंत्रणाबाहेरच्या परिस्थितीमुळे झाली होती. याचिकाकर्त्याने असे कोणतेही स्पष्ट प्रकरण मांडले नाही.

३१. अभिलेखावरून असे दिसून येते की याचिकाकर्त्याने रुपये ९१.८३ लाख कर भरला होता. याचिकाकर्त्याने ही रक्कम कोणत्या साधनांनी मिळवली होती याबद्दल लक्षणीय संदिग्धता होती. तथापि, २००७ मध्ये गुंतवणूक, सोने आणि हिरे जप्त करण्यात आल्याने याचिकाकर्ते कर भरू शकले नाहीत असे कोणतेही प्रकरण समोर आले नाही. आधी नमूद केल्याप्रमाणे, कर आणि व्याजाच्या मागणी करणेच्या संदर्भात

गुंतवणूक लक्षणीय नव्हती. सोने आणि हिऱ्यांबाबत याचिकाकर्त्याने आपली भूमिका बदलत राहिले.

३२. आक्षेपित आदेशाच्या परिच्छेद ८ मध्ये, मुख्य आयुक्तांनी एक स्पष्ट निष्कर्ष नोंदवला ज्याला गंभीर आव्हानही देण्यात आलेले नाही. ते खालीलप्रमाणे आहे :-

> "८. करपात्र व्यक्तिने अशी भूमिका घेतली आहे की, जंगम मालमत्तांची, विशेषतः सोन्याच्या शलाकांचा विनियोग लावण्यास उशीर झाल्यामुळे त्याच्या आय. टी. कायद्या कलम २२० अंतर्गतचा व्याजाचा भार वाढला आहे. तथापि, असे दिसून येते की सोन्याचे शलाका आणि हिऱ्यांच्या दागिन्यांच्या स्वरूपात जप्त केलेल्या मालमत्तेच्या मुलामध्ये अतिशय जलद गतीने वाढ झाली आणि त्यामुळे त्याच्या तोट्याच्या दाव्याऐवजी त्याला फायदा झाला."

३३. वरील तथ्याच्या निष्कर्षात कोणत्याही प्रकारची विकृती नाही. सोन्याच्या शलाका किंवा हिऱ्यांच्या दागिन्यांच्या किंमतीत घसरण झाल्याचे दाखवण्यासाठी याचिकाकर्त्याने कोणताही प्रयत्न केला नाही. मुख्य आयुक्तांनी सोन्याच्या शलाका आणि हिऱ्यांच्या दागिन्यांचे मूल्य अतिशय वेगाने वाढत असल्याचे नमूद केले आहे. त्यामुळे याचिकाकर्त्याला या वाढीचा फायदा झाला. अशा प्रकारे, अभिलेखावरील साहित्याच्या आधारे, आय.टी. कायद्याच्या कलम २२० (२ए) अंतर्गत विहित केलेली दुसरी अट

याचिकाकर्त्याने पूर्ण केली नाही, अश्या मुख्य आयुक्तांचा निष्कर्षामध्ये हस्तक्षेपाची गरज नाही.

३४. तिसरी अट अशी आहे की करपात्र व्यक्तीने त्याच्याकडून देय असलेली कोणतीही रक्कम वसूल करण्यासाठी करपात्र व्यक्तिाशी संबंधित कोणत्याही चौकशीत किंवा कोणत्याही कार्यवाहीत सहकार्य करणे आवश्यक आहे.

३५. यावर जरी दोन मते असू शकतात, तरी आक्षेपित आदेश याचिकाकर्त्याने वेळोवेळी स्वीकारलेल्या विसंगत भूमिकांचा संदर्भ देतो. एका टप्प्यावर, करपात्र व्यक्तिकर्त्याने विभागीय अधिकाऱ्यांना हिऱ्यांच्या दागिन्यांची विक्री न करण्याची विनंती केली आणि असा दावा केला की हे 'स्त्रीधना' चा एक भाग आहे, जरी सीबीडीटीच्या मार्गदर्शक तत्त्वांमध्ये असे नमूद केले होते की हिऱ्यांच्या दागिन्यांना 'स्त्रीधन' मानले जाऊ शकत नाही. याशिवाय, याचिकाकर्त्याच्या कुटुंबातील प्रत्येक सदस्याचे सुमारे ५०० ग्रॅम सोन्याचे दागिने त्यांच्या वैयक्तिक दागिन्यांचा भाग असावेत या कारणावरून जप्त करण्यात आलेले नाहीत. जप्त केलेल्या सोन्याच्या विक्रीवर सतत उलटसुलट चर्चा होत होती. उत्पन्नाच्या साधनांविषयीचे प्रतिसाद फारसे स्पष्ट नव्हते. त्यामुळे मुख्य आयुक्तांचा निष्कर्ष विकृत मानला जाऊ शकत नाही.

३६. मुख्य आयुक्तांनी याचिकाकर्त्याने कोणताही धन कर न भरणे किंवा मूल्यांकन वर्ष २०१५-२०१६ पर्यंत संपत्तीचे विवरणपत्र दाखल न करणे यासारख्या परिस्थितीचा देखील संदर्भ दिला आहे, ज्यात याचिकाकर्त्याच्या विनंतीवरून जप्त केलेले आणि आयकर विभागाकडे प्रतिभूती म्हणून ठेवलेले सोने आणि दागिन्यांचा समावेश आहे. श्री.पारडीवाला यांनी सादर केले की याचिकाकर्त्याला कोणताही धन कर भरण्याची आवश्यकता नाही. मात्र, असे का होते हे त्यांनी स्पष्ट केले नाही. कोणत्याही परिस्थितीत, जरी हा पैलू विचारातून वगळला गेला असला तरी, आयकर विभागाच्या मुख्य आयुक्तांनी दिलेल्या सुयोग्य आदेशात हस्तक्षेप करण्याचे कोणतेही प्रकरण समोर आलेले नाही.

३७. या प्रकरणात, याचिकाकर्त्याच्या नियंत्रणाबाहेरच्या परिस्थितीत वेळेवर मागितलेला कर न भरल्यासंबंधीचा कोणताही मुद्दा मांडण्यात याचिकाकर्ते अपयशी ठरले आहेत. या प्रकरणात, मुख्य आयुक्तांनी अधिकारांचा योग्य वापर केला आहे आणि नैसर्गिक न्यायाचे उल्लंघन करण्याबाबतच्या कमकुवत युक्तिवादाला बळ मिळत नाही. मुख्य आयुक्तांनी संबंधित परिस्थितीनुसार आपले बुद्धीचा वापर केला आहे आणि त्यांचा दृष्टीकोन अवास्तव मानला जाऊ शकत नाही. आक्षेपित आदेश तर्कबद्ध आहे आणि कारणे अप्रासंगिक मानली जाऊ शकत नाहीत. अभिलेखावरील संबंधित सामग्रीचा

विचार करण्यात आला. अगदी तथ्यात्मक निष्कर्ष देखील अभिलेखावरील सामग्रीद्वारे समर्थित आहेत आणि त्यात कोणतीही विकृती नाही.

३८. *चंदर प्रकाश जैन* (वर उल्लेखित) मधील निर्णय विशिष्ट तथ्यांवर आधारित आहे ज्याची सध्याच्या प्रकरणातील गोष्टींशी तुलना करता येत नाही. शिवाय, त्या प्रकरणात आय. टी. कायद्याच्या कलम २२० (२ए) अंतर्गत अधिकारांचा वापर समाविष्ट नव्हता.

३९. हे न्यायालय अशा बाबींमध्ये अपील अधिकारितेचा वापर करत नाही. न्यायालयीन पुनरावलोकनाची मर्यादित व्याप्ती लक्षात घेता, आक्षेपित आदेशात हस्तक्षेप करण्यासाठी कोणतेही प्रकरण तयार होत नाही. आधी नमूद केल्याप्रमाणे, आय.टी. कायद्याच्या कलम २२०(२ए) अंतर्गत माफीचा आदेश देण्यापूर्वी तिन्ही पूर्व अटी एकत्र पूर्ण होणे आवश्यक आहे.

४०. वरील सर्व कारणांमुळे, आम्हाला या याचिकेतवत्ता दिसत नाहीत. ही याचिका फेटाळली जायला हवी आणि याद्वारे फेटाळली जाते. न्यादेश रद्द केला जातो. तथापि, खर्चाबाबत आदेश नाही.

(न्या. जितेंद्र जैन.) **(न्या. एम. एस. सोनक.)**

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरिता वैध मानला जाईल".